

TEMA BROJA:

EU I BEZBEDNOST NA BALKANU

- ❖ Sve vojne i policijske misije EU-a
- ❖ Bezbednosna politika EU-a: od prevencije do intervencije
- ❖ NATO i EU: zajedno na Balkanu
- ❖ Budućnost BiH, Kosova i Makedonije
- ❖ To nije evropski: odnos prema Romima u novoj Evropi

“Tri E”

“Naša prečica na putu ka Briselu vodi preko Vašingtona. Njeno ime je Partnerstvo za mir i NATO. Sve bivše socijalističke države, i Poljska i Češka i Slovačka i Mađarska, ušle su u NATO, pa zatim u Evropsku uniju. Tako je postupila i Slovenija. Bugarska, Rumunija i Turska su već u NATO-u, a pred uključanjem su i Hrvatska, Makedonija, BiH i Albanija. (...)

Sve ocene su prelazne, osim iz vladanja. Vrata evroatlantskih integracija nama su zatvorena, isključivo zbog odnosa prema zahtevima Tribunala u Hagu i zbog toga što nema korenitog raskida sa Miloševićevim nasleđem, pre svega u službama bezbednosti i vojnom vrhu. Spoljna politika ne može da otkloni ove unutrašnje kočnice i prepreke. Saglasno stavovima Saveta ministara, i u međunarodnim i u domaćim nastupima, ističem da je bezuslovna saradnja sa Tribunalom naša međunarodna obaveza i da je ona, kao takva, definisana i našim zakonom. Smatram, međutim, i to često naglašavam, da je to i nacionalna obaveza Srba i Crnogoraca. (...) Sramota se ne spira negiranjem ili odbranom sramote, niti greh ikada sme biti proglašen za vrlinu. (...) Moralne temelje naroda poriče pamet koja tvrdi da su naša ogrešenja patriotska, a da su zločinačka samo ogrešenja drugih prema nama. (...)

Moguće je, i veoma realno, da se izborimo za Kosmet kao evropsku regiju u državnim okvirima evropske Srbije i Crne Gore, odnosno Srbije. I u državama članicama Kontakt-grupe i u drugim zemljama i u razgovorima sa generalnim sekretarom UN-a, sa velikom pažnjom ili odobravanjem prihvata se formula “Tri E” koju zastupam.

Prvo E. Evropski nivo zaštite manjina u Pokrajini, Srba i ostalih nealbanaca.

Drugo E. Evropska decentralizacija vlasti, uz poštovanje suštine Plana Vlade Srbije.

Treće E. Evropski status i kvalitet sadašnje državne granice Srbije i Crne Gore sa Albanijom, kao i unutrašnjih granica Kosmeta sa Srbijom i Crnom Gorom. Te se granice ne mogu menjati ni preimenovati, ali moraju biti prozirne i otvorene. Na građanima Kosova je da se, preko tih i takvih granica, ekonomski, politički i kulturno povezuju s kim hoće. To znači da se Srbi, i na severu, i u Kosovskom Pomoravlju, i u enklavama, i po principu personalne autonomije, mogu u svakom pogledu povezivati sa Srbijom i Crnom Gorom. Ovo znači i prisustvo međunarodnih vojnih i policijskih snaga za još dosta godina.” (**Vuk Drašković**, ministar spoljnih poslova SCG, u ekspezu o spoljnoj politici u Skupštini SCG, 21.12.2004)

“Države u kojima su rašireni organizovani kriminal i korupcija i čije su strukture jako složene i skupe, ne mogu, jer nisu sposobne, da se uključe u Evropsku uniju. Zato se u EU-u i raspravlja o tome kako prevazići dejtonske strukture, i zato se i insistiralo na tome da je nerazborito da u državi kao što je SCG postoje dva potpuno različita ekonomska i institucionalna ustrojstva... Kako mislite da budete sposobni da pregovarate s nama u EU-u na osnovu poverenja, ako ne poštujete sopstvene ustave?... EU još okleva da zapadnobalkanski region uključi u svoju politiku pomoći otklanjanja velikih socijalnih razlika, kao posledice nedovoljnog razvitka i strukturalnih reformi: među članicama EU-a ne postoji spremnost da se otvori mogućnost korišćenja strukturalnih i kohezionih fondova za zemlje izvan Unije.”

(**Rajnhard Pribe**, direktor za zapadni Balkan u Evropskoj komisiji, agencija Beta, 7. 12. 2004)

Podela Kosova

“Teritorijalno razgraničenje između Albanaca i Srba na Kosovu i Metohiji na kompromisu istorijskog i etničkog prava, predstavlja racionalno okončanje vekovnih međuetničkih antagonizama. Taj predlog ne zadovoljava protagoniste ni albanske ni srpske nacionalne ideologije i njihove sledbenike. Ali u vidnom polju racionalnog okončanja kosovske tragedije ne postoji ni teže ni bolje rešenje za životnu koegzistenciju albanskog i srpskog naroda, ni pouzdaniji put ka trajnoj konsolidaciji balkanskog prostora.

Teritorijalno razgraničenje podrazumeva poštovanje privatne i državne svojine kao i podelu industrijskih kapaciteta u koje je uloženi srpski kapital.

Osnova teritorijalnog razgraničenja treba da bude demografsko stanje pre albanskog secesionističkog ustanka i agresije NATO-a na Srbiju i Crnu Goru.

Razgraničenje treba da se zasniva na punoj ravnopravnosti i poštovanju svih ljudskih i nacionalnih prava: prava koja imaju Srbi moraju imati i Albanci i obrnuto.

U realizaciji teritorijalnog razgraničenja Albanaca i Srba na Kosmetu maksimalno koristiti pozitivne primere i iskustva samoupravnih nacionalnih i političkih zajednica u Evropi.

Čitav proces teritorijalnog razgraničenja sa referendumom srpskog i albanskog naroda sprovesti ravnopravnim učestvovanjem srpske i albanske privremene vlade uz aktivnu saradnju i saglasnost Saveta bezbednosti UN-a, EU-a i SAD. Sporazumi i ugovori pravno utemeljeni treba da dobiju međunarodno priznanje i garanciju.” (**Dobrica Ćosić**, pisac, “Politika”, 4. 12. 2004)

Taoci

“Polovina Srbije odlučila se za antievropske programe, nije joj stalo da Srbija napravi modernu državu, već su joj važniji prkos, teranje inata, primitivizam i zaostalost. Srbija značajnim delom gradi svoj identitet na tome da sve ostane po starom, a to staro je bazirano na komunističkoj ili antikomunističkoj, svejedno, mržnji prema Zapadu i svemu što je napredno i evropsko.” (**Vesna Pešić**, ambasador SCG u Meksiku, “Blic”, 6. 12. 2004)

“Prošli put kada sam bio u Srbiji, razgovarali smo o napretku koji treba da bude ostvaren u pogledu hapšenja osoba osumnjičenih

za ratne zločine, pre svih Mladića. Mi smo bili ti koji su vršili pritisak na Savet bezbednosti UN-a da dozvoli procese pred sudovima u Srbiji. Sada, kada Beograd očigledno ne saraduje i nema nameru da saraduje, a kada to kažem, mislim pre svega na premijera Koštunicu, pitanje sudskih procesa u Srbiji više nije na dnevnom redu.” (**Pjer Rišar Prosper**, ambasador SAD za pitanja ratnih zločina, “Glas javnosti”, 25. 11. 2004)

“Velika većina optuženih (pred Haškim tribunalom) slobodno živi u Srbiji. Premijer Koštunica je jasno stavio do znanja da nije voljan hapsiti begunce, nego samo pokušati da ih uveri da se trebaju dobrovoljno predati. Politika Vlade

Srbije da se svi begunci dobrovoljno predaju ne daje rezultate i flagrantno je u suprotnosti sa međunarodnom obavezom zemlje.” (**Karla Del Ponte**, tužilac Haškog tribunala, u izveštaju Savetu bezbednosti, “Blic”, 24. 11. 2004)

“Crna Gora je talac politike Beograda i stoga Podgorica nudi transformaciju nefunkcionalne državne zajednice u savez nezavisnih država – po principu na kojem danas funkcioniše Evropska unija. (...) Crna Gora se zalaže za savez dve nezavisne države – Srbije i Crne Gore, a preduslov za to je eliminisanje parlamenta državne zajednice.” (**Miodrag Vlahović**, ministar spoljnih poslova Crne Gore, “Danas”, 16. 12. 2004)

Zbogom provizorijumu

Ne treba više odlagati rešavanje teških i složenih pitanja, uključujući kosovsko i crnogorsko. Manje je važno čijom krivicom, ali breme je postalo preteško i mora se skinuti sa leđa

PIŠE:

DR JOVAN TEOKAREVIĆ

Bauk kruži Evropom, bauk 2005. godine na Balkanu. Posle zatišja od par godina, čeka nas više izazova odjednom u regionu, sa velikom ponudom problema koji se mogu stvoriti i skućenim izborom rešenja. I sam početak

pregovora o statusu Kosova bio bi dovoljan da uzdrma sve ostalo, a tu je još i neizvesna budućnost Bosne i Hercegovine, Srbije i Crne Gore, Makedonije...

I dok se čini da bezbednosnim pitanjima (izgradnja država, promena granica) nema ravnih po mogućim posledicama za region i kontinent, i ozbiljni politički i ekonomski problemi svake zemlje i svih zajedno su nerazdvojni deo ovog minskog polja, takođe. A sve je to, onda, zapleteno u čvor. Imamo, na žalost, dovoljno iskustva da možemo da kažemo da ako na jednom kraju našeg nesrećnog poluostrva krene loše, neće biti dobro nikome ni na drugom kraju Evrope, a našim komšijama ni članske karte NATO-a i Evropske unije neće tada biti potpuna zaštita.

Brzo rešenje je dobro rešenje

Ceo taj regionalni provizorijum u kojem predugo živimo najviše liči na igre u kojima deca od kockica prave konstrukcije, pa ih ruše i zidaju nove... Hoćemo li se, dakle, naigrati sledeće godine u ovom našem "Legolandu"? Predlažem nekoliko pravila igre, da ne bismo kući otišli plačući.

Prvo, ne treba više odlagati rešavanje teških i složenih pitanja, uključujući kosovsko i crnogorsko. Manje je važno čijom krivicom, ali breme je postalo preteško i mora se skinuti sa leđa. Ovaj predlog ne podrazumeva određeno konkretno rešenje za bilo koji problem, već naglašava

da čekanje i odlaganje više ne smeju da budu strategija Srbije. Vreme više ne radi za nas, a otvorena balkanska – to jest, najviše naša – pitanja biće rešena sa nama ili bez nas. Izbor je, dakle, naš, a najgore bi bilo da nas vodi inat, a ne pamet, kao što se prečesto događalo u prošlosti. Posle svega što smo prošli, posle svih iscrpljivanja u traženju najboljih rešenja na najteže načine i konačnog pristajanja na ono što nam se namet-

ne, vreme je da shvatimo da je sada dobro rešenje samo ono koje je, između ostalog, i brzo.

Drugo, to što će mnogim akterima odgovarati brzo nalaženje rešenja, ne mora da znači da će ta rešenja moći odmah i do kraja da se primene. Imam utisak da će upravo to biti slučaj i da će se planovi koje ćemo, ako bude sreće i pameti, uskoro imati, tek odmotavati i praktično ostvarivati u godinama koje slede. Jedino tako će, mislim, biti moguće spojiti brzinu sa pravdom, i uspostaviti koliku-toliku spoljnu i unutrašnju kontrolu nad procesom. U ovom smislu 2005. će biti samo početak velikog spremanja.

Stara i nova načela

Treće, zajedno s ostalima, treba da probamo da ovog puta izlaze ne tražimo kao posledicu izbijanja novih kriza. Tako je, doduše, često lakše i tu su taktiku upravo vlasti na teritoriji bivše Jugoslavije i primenjivale. Posle martovskog nasilja nad Srbima na Kosovu Balkan je, suprotno našoj zvaničnoj propagandi, upravo bliži rešenju statusa Kosova nego što je bio pre toga. Međunarodna zajednica je takođe videla i više puta iskoristila prednosti ovakvog pristupa. Mnogi se, tako, i dalje kaju što pitanje Kosova nije rešeno odmah posle bombardovanja. Stvari su se poslednjih godina, čini mi se, promenile, najviše zbog povećane uključenosti regiona u evroatlantske strukture. Iako će incidenti manjeg ili većeg obima uvek biti mogući, teško je zamisliti izbijanje većih oružanih sukoba, posebno prekograničnih. Bezbednost na Balkanu još nije samoodrživa, ali ponavljanje sukoba iz 1990-ih nije više moguće.

Četvrto, sve ovo znači da će rešenja za otvorena pitanja na Balkanu biti tražena u nekoj vrsti mešavine starih i novih načela. Biće i javnih i tajnih prego-

varanja, kao i međunarodnih konferencija, ali će dobar deo posla biti odrađen ne samo unutar Ujedinjenih nacija, već i u okviru Evropske unije i NATO-a, čije mnogobrojne niti prepliću region kao nikada pre u istoriji.

Reputacija aktera će ovde igrati veliku ulogu, a ne

samo geografski položaj, ili veličina nacije i njeni mogući potencijali, kako bi se mi Srbi mogli nadati. I

dok će nam za pregovaranje i konferencije trebati iskusna i mudra diplomatija, za ovo drugo je neophodna dobro uređena i efikasna politika i privreda, i pre svega odgovorna vlada. To je, drugačije rečeno, vlada koja ima viziju za svoje građane i državu, viziju koja prevazilazi trajanje mnogih budućih vlada. Ona koja ispunjava svoje međunarodne obaveze, dakle ne ona koja će nas, plašimo se, uvesti u pregovore o Kosovu sa teretom neispunjenih obaveza i obećanja.

Autor je docent na Fakultetu političkih nauka i direktor BeCEI-a

Nezavršeni posao

Pravi preobražaj Bosne i Hercegovine u demokratsku evropsku zemlju sposobnu za samostalan razvoj još nije završen – ali napredak je u toku

PIŠE:
KRISTOF
SOLIO

Život u Bosni i Hercegovini – mada i dalje tegoban za veliki broj ljudi – polako ali sigurno se normalizuje. Iako su njeni problemi još prvenstveno problemi razvoja, pre nego istinske tranzicije, sve je više stvari koje su joj zajedničke sa susednim zemljama: nezaposlenost, korupcija, organizovani kriminal, nedostatak perspektive za mlade. Ukratko, pravi preobražaj BiH u demokratsku evropsku zemlju sposobnu za samostalan razvoj još nije završen – ali napredak je u toku.

Prošla je gotovo decenija od Dejtonskog mirovnog sporazuma (DMS), kojim je okončan rat u Bosni. Otada je zavladao mir u zemlji, ali pitanje državnosti još nije rešeno, sve dok je BiH duboko fragmentirana. Kao što je nedavno rekao Ivan Lovrenović: “Bosna je interno – u strukturnom i mentalnom smislu – etnički i verski podeljena.” Ali, sviđalo im se to ili ne, tri konstitutivna naroda u BiH, kao i takozvani “ostali”, nerazmršivo su vezani jedni za druge. Ovo je poruka iz bosanske prošlosti, koja će oblikovati i njenu budućnost. Ona takođe predstavlja krajnji rezultat novog nacionalnog konsenzusa o teritorijalnom okviru za demokratiju, koja je preduslov za prevazilaženje posleratne fragmentacije zemlje.

Nedelotvorna vlast, slaba država

Dejtonski sporazum je doneo zemlji složenu i disfunkcionalnu državnu strukturu, koja je veoma centralizovana u Republici Srpskoj, a decentralizovana u Federaciji. Ukratko: BiH se sastoji od jedne države, dva entiteta, tri konstitutivna naroda, oko četiri miliona žitelja, pet nivoa vlasti i najmanje šest važnih međunarodnih organizacija koje o svemu brinu. Ovo je proizvelo prekomernu i veoma neefikasnu administraciju, kao i izuzetno nedelotvornu vlast u procesu donošenja odluka, što sve rezultira odlaganjem neophodnih ekonomskih reformi. Aneks 4 Dejtonskog sporazuma sadrži sadašnji ustav, koji se može smatrati posebno komplikovanim i protivurečnim. Kako se navodi u Rezoluciji 1384 (2004) Saveta Evrope, ovaj je ustav “ishod političkog kompromisa postig-

nutog kako bi se okončao rat, (ali) on ne može da osigura efikasno funkcionisanje države na duži rok, i mora da bude reformisan čim se trajno postigne nacionalno pomirenje i u potpunosti uspostavi uzajamno poverenje”.

Drugim rečima, BiH bi, prvo, trebalo da se preobrazi u pragmatičan i održiv politički model. Ključni elementi koji bi morali da dominiraju planom za 2005. godinu jesu čvrsto vezivanje za Dejton (odnosno za njegova pozitivna postignuća), otklanjanje mnogobrojnih disfunkcionalnosti sistema (naročito njegovih mnogobrojnih nivoa vlasti), i odlučno približavanje evropskom (EU) modelu upravljanja. Drugo, jasno je da Bosanci ne preuzimaju odgovornost za budućnost svoje zemlje zato što ne mogu međusobno da se slože oko toga kako bi ta budućnost trebalo da izgleda. Izostanak nacionalnog konsenzusa – a to je najteže postići posle ovog “negrađanskog rata” – ometa ubrzani nastavak ustavne reforme. Državotvorni proces u BiH će, na kraju, podbaciti ukoliko se ne uspostavi neuporedivo efikasniji i pouzdaniji sistem upravljanja. Ovo, međutim, ne može biti nametnuto odozgo ili spolja. Neophodna je građanska inicijativa ukorenjena iznutra, široka domaća koalicija istomišljenika, onih na kojima se zasniva budućnost BiH, koja iskreno teži da zauzme svoje mesto u modernoj Evropi.

Možemo se danas upitati kakva je BiH država. Ona ima nekih elemenata države od pre rata, i svakako je pravna naslednica nekadašnje Republike BiH, ali je svega nekoliko predratnih institucija uključeno u ono što bismo najbolje opisali kao konfederaciju. Uprkos Dejtonskom sporazumu, možemo zapaziti postepeno povećanje moći država članica, što ukazuje na prelazak iz konfederacije u asimetričnu federaciju. Nadležnosti institucija bosanske države, kako su prvobitno date u Aneksu 4, bilo je svega nekoliko. Ali, u proteklih devet godina one su se korak po korak povećavale i jačale. Ovo najbolje ilustruje stvaranje novih, dodatnih ministarstava na državnom nivou. Reč je o *de facto* modifikaciji državnog ustava, onog iz Sporazuma. Ovaj sporazum je suviše često bio shvaćen kao statičan – a bilo je jasno još 1995. da se ne sme uzeti kao šematski plan za državu ako ona treba da bude osposobljena za opstanak. Na osnovu njegove primene, došlo je do dinamičnih promena u posleratnoj BiH,

naročito na državotvornom nivou.

Naravno, međunarodna zajednica je uticala na ovaj proces uglavnom sa namerom da poveća stabilnost zemlje i njenu efikasnost. Dejtonski sporazum je obezbedio pravni okvir za sistem međunarodne administracije, uglavnom *ad hoc* i kontrolno-izvršnog tipa kakva je Kancelarija visokog predstavnika, koji je odgovoran za primenu Sporazuma i ima, naročito posle 1997, čitav niz nadležnosti. Tako, iako je BiH suverena država, međunarodna zajednica tu ima značajnu izvršnu, zakonodavnu i sudsku moć. Prečesto visoki predstavnik mora da nadomeštava nedostatak političke volje glavnih partnera da rade zajednički.

Bosanski protektorat

Takođe, specifična uloga nekih bosanskih institucija jeste neposredno učešće međunarodnih aktera (na primer Ustavnog suda, Centralne banke, Komisije za ljudska prava, Regulatorne agencije za komunikaciju). Zato se na BiH često gleda kao na svojevrsan protektorat. Prema Viktoru D. Bojkovu, ova zemlja se može najbolje shvatiti kao “kontrolisana demokratija”, odnosno hibridni režim koji kombinuje demokratske strukture sa nedemokratskim, u kojima su spoljni akteri još glavni igrači u državi. Ipak, postoje domaće institucije koje ispunjavaju osnovne proceduralne demokratske zahteve, kao i okvir koji jasno favorizuje domaće akcije. Izazov za “kontrolisanu demokratiju” je da jača domaću demokratiju, učinivši odgovornost za sopstvenu strategiju nenadomestivom. Zato verujem da je prenos odgovornosti i autoriteta ne samo nemoguće zaobići već je, u stvari, ovo daleko odmaklo – plan za ispunjenje misije visokog predstavnika upravo je da izvrši ovu primopredaju. Domaća politička volja, partnerstvo spoljnih i unutrašnjih aktera i samoodgovornost međusobno su povezane stvari i preduslovi za bilo kakav budući konstruktivni razvoj.

Podsetimo da je novi korak, posle Dejtona, učinjen na nivou ustava entiteta. Prva od ustavnih promena tiho se dogodila 1996, u vreme kad su ustavi entiteta prilagođavani ustavu države. U martu 2002. bosanski su političari uspeli u pregovorima i potpisali sporazum od istorijskog značaja. Sporazum “Mrakovica – Sarajevo” garantovao je isti status narodima i građanima svih konstitutivnih jedinica na celoj teritoriji BiH, čime im je osigurao da svi budu zastupljeni na svim nivoima vlasti i javne uprave u oba entiteta; to je stvorilo mehanizme za zaštitu interesa svake zajednice, kao i njihovo predstavljanje u organima u kojima se donose odluke.

To je *de facto* bio korak ka prevazilaženju segmentacije Bosne i njene teritorijalne podele

SARAJEVO

na etničkom principu. Ova ustavna načela ojačala su proces povratka izbeglica, kao i uvođenje multietničnosti u vladu i javne službe. Za razliku od nekih stranih i lokalnih stručnjaka, ispitivanja javnog mnjenja pokazuju da većina Bosanaca vidi ove ustavne promene kao pozitivne. Brojke dokazuju da se povećava javna podrška za BiH kao državu jednakih građana i naroda u svim oblastima i među svim kulturnim zajednicama (prema izveštaju UNDP-a iz 2002. godine). Puna primena sporazuma iz 2002, svakako i dalje ogroman posao, odlučujuće će uticati na to da se Bosna pretvori u državu zasnovanu na jednakim pravima pojedinaca kao građana.

Ovi primeri pokazuju da je reformski proces ozbiljno počeo tek 1999/2000, naročito posle uspeha bosanske heterogene "Alijanse za promene" na izborima 2000. godine, zajedno sa jakim naglaskom tadašnjeg visokog predstavnika Volkfanga Petriča na principu *samo-odgovornosti*. Nedavni uspeh u izgradnji institucija, kakav je uspostavljanje državnog ministarstva odbrane i državne obaveštajne službe, kao i nastavak reforme sudstva, uključujući i uspostavljanje državnog suda, ne bi trebalo da skrene pažnju sa mnogo toga što još treba uraditi. Primena novih zakona kaska za njihovim donošenjem. Postoji širok sporazum da ekonomski uzlet – "poslovi" jezikom sadašnje međunarodne administracije – još izmiče, a

mora se naći u središtu pažnje. To, međutim, mora hitno da bude praćeno obnovljenim naporima da se izgradi nacionalni konsenzus i prepravi ustavna struktura zemlje.

Ali, da bi se to postiglo, treba da se pojavi nova generacija odgovornih lidera. Vođstvo, u središtu svakog vladajućeg diskursa, naročito je osetljivo u multietničkoj zemlji. Glasačka apatija, opšta pasivnost i tendencija elite da popušta međunarodnoj zajednici kadgod je to oportuno, sve to mora biti odlučno zamenjeno lokalnim inicijativama. Evropa, zauzvrat, mora da ponudi istinsko partnerstvo. Evropa – najzad bolje pripremljena nego početkom devedesetih da postane aktivna u regionu – najbolji je podstrek za prihvatanje i aktivnu podršku promenama. Do kraja 2004. Bosna je postala prva zemlja izvan EU-a gde su svi instrumenti "trećeg stuba" – zajedničke spoljne i bezbednosne politike EU-a, kao i evropske bezbednosne i odbrambene politike – razvijeni u praksi, na terenu. Visoki predstavnik Ešdaun od maja 2002. takođe deluje i kao specijalni izaslanik EU-a i sve se više usmerava na potonju ulogu. Tako Kancelarija visokog predstavnika postepeno postaje kancelarija specijalnog izaslanika EU-a, sa obavezom da koordiniše i aktivno vodi poslove agencija EU-a u zemlji. Ovo predstavlja odlučujuću tranziciju u prisustvu međunarodne zajednice u Bosni, i odgovara takođe prelasku KVP-a sa primene Dejtonskog sporazuma na

izgradnju institucija i ovlašćenja potrebnih za evropsku integraciju BiH.

Ne Dejton II, već Brisel

Kako EU postaje sve prisutnija i angažovanija u BiH, tako će i visoki predstavnik imati sve manje intervencija, prelazeći iz pozicije u kojoj mora da koristi svoj autoritet i moć, ka ulozi posrednika. Visoki predstavnik Ešdaun priznao je nedavno neophodnost ove promene: "(...) mi ćemo se promeniti iz visokog predstavnika koji nameće i interveniše u specijalnog izaslanika EU-a koji će ponuditi ruku pomoći. To je proces evolucije, ne povlačenje." Istakao bih da, dok proces stabilizacije i pridruživanja gura domaće političke strukture ka većoj kompetentnosti i odgovornosti, korišćenje "bonskih ovlašćenja" (vidi pojmovnik na str. 16) pojačava zavisnost i neodgovornost. Ova protivurečnost mora biti prevaziđena: pomenu ta ovlašćenja treba da budu korišćena jedino u izuzetnim okolnostima i da traju najduže do kraja 2005, jer jedino potpuno suverena država može da očekuje da postane kandidat za članstvo u EU-u.

Ono što je, u stvari, potrebno, jeste institucionalna promena: 2005. bi trebalo da bude – a nadamo se i biće – prekretnica za zemlju, kad će sadašnje, uglavnom neformalne promene koje je sproveo visoki predstavnik biti jasno institucionalizovane. Najzad, i njegova kancelarija bi trebalo da bude zatvorena do kraja 2005, a većina njenih nadležnosti preneti na lokalne vlasti; ostatak da bude transformisan u funkciju supervizora Kancelarije specijalnog izaslanika EU-a. Bosanske vlasti će morati da preuzmu ove nadležnosti i punu odgovornost za zemlju; istovremeno, moraće da započnu proces ustavnih reformi koje uključuju sve političke snage i građansko društvo.

Za Bosnu i za međunarodnu zajednicu, 2005. godina neće biti samo mogućnost za sumiranje. Biće to i godina Kosova, i državne zajednice Srbije i Crne Gore. Treba očekivati da će pitanje Kosova i Srbije takođe zaokupiti EU na Balkanu. Za EU će zato biti važno da se još više uključi u državotvorne procese na Zapadnom Balkanu, a naročito da zemlje "Dejtonskog trougla" podstakne da energičnije nastave evropskim putem. Naredne godine mora biti jasno prevaziđen rizik "dvostrukog blefa, u kojem se EU pretvara da nudi članstvo, dok se zemlje regiona pretvaraju da sprovode reforme", kako je to rekao Štefan Lene. Sledeći korak za region neće biti Dejton II već Brisel.

Autor je direktor Foruma demokratskih inicijativa (Sarajevo/Ženeva/Brisel) i izvršni direktor Udruženja BiH 2005.

Preskupo čekanje

Od rešavanja pitanja Kosova ne bi profitirali samo Kosovo i Srbija, ili samo Srbi i Albanci, već bi bile otvorene nove perspektive za ukupan razvoj regiona i bržu integraciju u EU

PIŠE:
ŠKELŽEN
MALIĆI

Postoji manje-više opšta saglasnost da je nerešeno pitanje Kosova ključno za bezbednost i stabilnost Balkana. Postoji takođe i visok stepen saglasnosti da je brže rešenje pitanja Kosova preduslov za uspostavljanje novog sistema regionalne bezbednosti, te da bi vodilo ka opštem preokretu ne samo u albansko-srpskim odnosima već i šire, u regionalnim odnosima. Rešavanje Kosova okončalo bi period blokada i velikog zaostatka u ekonomskom, političkom, socijalnom i kulturnom razvoju. Od toga ne bi profitirali samo Kosovo i Srbija, ili samo Srbi i Albanci, već bi bile otvorene nove perspektive za ukupan razvoj regiona.

Da je region postao talac nerešenog statusa Kosova, na neki način predodređuje i geografija. Centralni položaj koji ima Kosovo, kao i vertikalna osovina koju čine zajedno s njom i Srbija i Makedonija, čitav region deli na dve polutke, istočnu i zapadnu, koje ne mogu imati normalne odnose i saradnju ako je osovina, koja je i raskršće strateških puteva, nestabilna i preti novim konfliktima. Vertikalna Kosovo-Srbija na neki način je kičma regiona. Države sa istočne i zapadne polutke regiona možda bi mogle i dalje samostalno prevazilaziti teškoće tranzicija, kad bi svoj razvoj usmerile pametno ka korišćenju unutrašnjih resursa i primeni ekonomskih i drugih mera koje vode ka bržoj integraciji u EU. Bugarska i Rumunija slede primer Slovenije, a i Hrvatska je na tom putu. Ali ni ove države, sa relativno uspešnijom tranzicijom, ne mogu biti ravnodušne prema nestabilnosti centralnog područja regiona.

Nepomirljiva rešenja

Ako bi pitanje Kosova ostalo nerešeno na duži vremenski period, onda bi posledica bila atrofija same geografske kičme regiona, što bi rezultiralo i manjom ili većom atrofijom okolnih zemalja, koje neće biti u mogućnosti, i pored najbolje volje, da same zaokruže sistem bezbednosti, kao što neće moći da aktiviraju ni druge instrumente stabilnosti, na primer, zajedničko tržište i na ovim osnovama postavljeni politički i kulturni odnosi. Konačno, ako osovi-

na ostane nestabilna, biće verovatno usporen proces integracije regiona u EU.

Međutim, ova u biti velika saglasnost o važnosti kosovskog pitanja, kao i o tome da ono treba da se reši što pre, nije praćena i saglasnošću oko samog rešenja. Zapravo, imamo dva radikalno oprečna mišljenja o konačnom statusu Kosova. Dok albanska strana, kao i neki međunarodni faktori, odlučno tvrde: "Bez nezavisnosti Kosova neće biti bezbednosti i stabilnosti regiona", srpska strana, kao i međunarodni sponozori ovakvog stava, tvrde suprotno: "Nezavisno Kosovo bilo bi veoma opasan presedan i povod za nove ratove i uvod u trajnu nestabilnost regiona!"

Što se tiče tzv. neutralnih stajališta, i ovde postoje dva temeljna pristupa i stava. Prvi je aktivistički i traži što brže rešenje za Kosovo, kako bi i strane u sukobu i region brže krenuli napred ka većoj stabilnosti i integraciji u zajednički evropski dom, sa svim pozitivnim posledicama koje se mogu predvideti. Premda ni ovo optimističko gledište nema neki gotov model rešenja za Kosovo, ono polazi od pretpostavke da bi se rešenje na neki način moglo nametnuti kao kompromis. Jedno od rešenja koje se pominje jeste o Kosovu kao trećem članu nove Unije Srbije, Crne Gore i Kosova.

Drugo stanovište je skeptično u odnosu na brza rešenja. Smatra da brzinu treba žrtvovati na račun stabilnosti i neprovociranja novih sukoba. Skeptici upozoravaju da ne treba žuriti sa rešenjem, zato što će sve varijante rešenja, uključujući i ono kompromisno, imati destabilizujuće posledice. Ako Kosovo postane nezavisno ili "uslovno nezavisno", Srbija bi mogla postati ekstremno nezadovoljna i nestabilna, provocirajući nemire ne samo na Kosovu već i Republici Srpskoj. Ako pak Kosovo ostane u Srbiji, onda treba računati sa eksplozijom nezadovoljenog albanskog nacionalizma i to ne samo na Kosovu već i u Makedoniji i Preševskoj dolini...

Naravno, postoje mnoge misaone međuinstante koje od rešavanja statusa Kosova čine bauk: iz ove perspektive, svako rešenje je opasno po stabilnost i bezbednost. I to možda daje prednost teorijama nečinjenja i čekanja. Međutim, budući da čekanje takođe vodi ka atrofiji sa nesagledivim posledicama, ni ono nije preporučljivo, a ni praktički ostvarivo jer zahte-

va fiksiranje sadašnjeg protektorata UN-a na duži rok, za narednih pet, deset ili možda 15 i više godina. UNMIK prosto nema takav mandat. Ako bi Ujedinjene nacije ostale na Kosovu narednu deceniju i duže, to bi ih preskupo koštalo, a krajnji rezultat bi opet bio veoma sumnjiv. Zašto onda čekati?

Nezavisno Kosovo najbolje i za Srbiju

Mandat UNMIK-a (uz vojne garancije NATO-a i demokratizujuću ulogu OEBS-a) jeste da na Kosovu instalira sve vitalne organe samouprave, osim onih koje garantuju klasičnu državnu suverenost. Kosovo već ima ustavni okvir i sve institucije koje je imalo 1974. godine – predsednika, skupštinu, vladu, vrhovni sud, policiju, Kosovski zaštitni korpus (koji nije voj-ska, ali bi to mogao postati). U suštini, iako je u Rezoluciji 1244 Saveta bezbednosti potvrđena suverenost SR Jugoslavije nad Kosovom, Srbija nema nikakvih praktičnih suverenih ingerencija. Štaviše, može se postaviti i pitanje da li Srbija može po automatizmu da nasledi suverena prava SRJ, pošto je ta država prestala da postoji, a mogla bi se uskoro raspasti i unija sa Crnom Gorom?

Budući da procesi ionako ne mogu da stanu, teško je zamisliti da može uspeti strategija čekanja. U planovima međunarodnih faktora ionako je prednost data procesu traženja rešenja, počev od sredine naredne godine. U međuvremenu, Kosovo treba da stekne pregovarački subjektivitet, da mu se prizna zrelost i da dobije svoje legitimne predstavnike koji mogu pregovarati i garantovati suverenost građana Kosova. Politika "standardi pre statusa" na neki način je pre ispit zrelosti za samostalnost Kosova, nego blokirajući faktor.

Opstruiranje od strane Srbije procesa osamostaljenja Kosova najviše može štetiti samoj Srbiji, ne toliko Kosovu, koje će u međuvremenu, pod zaštitom NATO trupa i protektora, ipak imati mnoge prerogative samouprave, kao i faktičku slobodu i nezavisnost od Srbije. Koliko god da Srbija može imati političkih trauma i unutrašnjih problema zbog neminovnog osamostaljenja Kosova, racionalno i pragmatično to je najbolje rešenje i za samu Srbiju i Srbe. Ako bi Kosovo ostalo autonomni deo Srbije, kako bi ona uopšte mogla da administrira ogromno nezadovoljstvo Albanaca? Ako bi Kosovo bilo deo trojne unije, ono bi sigurno postalo još neugodniji i neposlušniji partner nego što je danas Crna Gora.

Srbija ne može sebi dozvoliti luksuz da se ponovo konfrontira sa svima, sa regionom i međunarodnom zajednicom. Ona više za to nema ni ekonomskih ni vojnih resursa.

Autor je pisac, direktor Centra za humanističke studije "Gani Bobi" u Prištini

Već viđeno – ili pogled u budućnost?

Mir, bezbednost i demokratija u Makedoniji na pragu 2005. postali su elastične kategorije: akteri ih upotrebljavaju zavisno od potrebe, a sve se to dešava u zemlji koja se, navodno, trudi da ispuni uslove za članstvo u EU-u

PIŠE:
DR BILJANA VANKOVSKA

Pitanje budućnosti Makedonije ranije se uvek graničilo s apsurdom vezanim za provizorno ime pod kojim je bila priznata u međunarodnoj zajednici: kako, naime, govoriti o budućnosti zemlje koja se zove "bivša republika", i to jedne nepostojeće države?! Iznenađna odluka SAD da u bilateralnim odnosima upotrebljava ustavno ime Makedonije kao da je značila jednu dilemu manje, što se tiče opstanka ali i međunarodnog statusa. Da li će 2005. doneti pomake i u drugim oblastima?

Tekuća godina (2004) trebalo je da bude godina stabilizacije, ekonomskog buma i evropeizacije, ali ostaće upamćena kao godina dramatičnih događaja, većinom neplaniranih, vezanih za političku sferu. Osim pomenutog priznavanja imena, za koje mnogi skeptično kažu da "Danajcima (SAD) ne treba verovati ni kad darove nose", bilo je malo razloga za zadovoljstvo. Vlast, kao i međunarodna zajednica, međutim, povod za optimizam nalaze u činjenici da je Makedonija uspešno prošla kroz velika iskušenja, kakva su bila pogibija predsednika Republike, martovski događaji na Kosovu, predsednički izbori, zvanično podnošenje aplikacije za članstvo u EU-u i onda dobijanje upitnika iz Brisela, (ne)uspešan

referendum i brzo konstituisanje nove vlade nakon ostavke premijera.

Makedonija je oduvek odavala utisak "malog čuda" – slabe države koja se uspešno nosi s velikim problemima, pa čak iz svake krize izađe ojačana. Malo sumnjičaviji analitičari, međutim, smatraju da je Makedonija "osuđena" na uspeh upravo zbog toga što su njeni problemi mnogobrojni, kapacitet za rešavanje problema sve manji, a značaj za regionalnu bezbednost (pre)velik. Tu je i međunarodna zajednica, koja sebi ne sme dopustiti luksuz neuspeha u Makedoniji (pored svih ostalih regionalnih problema), ali u isto vreme nema ni prave ideje o tome kako da prividan napredak promovise u održiv rezultat. I pored sveg uložene truda, indikatori koji bi trebalo da posluže u onome što se zove rano upozorenje ukazuju da je u Makedoniji dosta toga prividno, nestabilno i neizvesno.

Što se međunarodne pozicije tiče, priznavanje imena od strane SAD može biti značajan pomak, ali zemlju zatiče sasvim nespremnu za ostatak trke: da ime Makedonije priznaju i ostale zemlje, a posebno države članice EU-a. Ono je, praktično, sve osim rezultat rada makedonske diplomatije. Američka šargarepa je bila značajan faktor za konačan ishod referenduma, tj. nije bila upotrebljena za rešavanje *spoljnih*, nego *unutrašnjih* problema Makedonije (bar je takvo bilo razmišljanje američke administracije). Ostavljajući po strani stvarni efekat neuspelog referenduma, čini se da je ipak Makedoniji nametnut brži tempo za rešavanje jednog važnog pitanja koje je ona sama bacila marginalizovala, i za koje trenutno ima slab kapa-

citet za međunarodno lobiranje. SAD su (još jednom) ubacile vruć balkanski kesten u dvorište EU-a, "rešili su" jedan nacionalni problem i istovremeno izazvali regionalnu pometnju, i ostavili uverenje kod makedonskih političara i dela javnosti da se isplatilo biti uz "velikog hegemonu" čak i po cenu kršenja međunarodnog prava (Irak) i principa EU-a (Međunarodni krivični sud).

Nagovešteni početak rešavanja statusa Kosova u 2005. godini za Makedoniju znači i problem zbog neobeležene granice. I međunarodna zajednica i makedonske, ali i kosovske vlasti uporno ističu da ovaj problem i nije velik (u poređenju sa ostalima koji su se nagomilali), i da je reč više o tehničkom nego o teritorijalno-političkom pitanju. Ipak, za Makedoniju ostaje otvorena enigma ko je pravi partner s druge strane granice, formalno-pravni subjektivitet sa kojim će tu enigmu razrešiti.

Najteži problemi su unutar zemlje, a najviše se pritom misli na ispunjavanje obaveza iz Ohridskog dogovora iz 2001. godine. Optimisti govore da se država primiče konačnoj primeni ovog dokumuneta, a sam je predsednik Crvenkovski nagovestio da se od "Ohridske Makedonije" proces kreće ka "evropskoj Makedoniji". Uostalom, to je zvanično bio glavni cilj nedavno potpisane Deklaracije o reafirmaciji principa Ohridskog dogovora. Neuspeh referenduma o zakonu o opštinskim granicama otvorio je put ka sveukupnoj decentralizaciji, uključujući pre svega lokalne izbore, koji su zakazani za mart 2005. godine.

Osim toga, ostaje i paket pitanja o simbolima i upotrebi jezika zajednica. Neki se već pitaju da li je vlast izvukla pouke iz nedavne političke krize vezane za opštinske granice, pa će ovog puta postupiti sa više diplomatije i kompromisa. Ali ti su problemi pre sistemski nego akutni i politički. Najpre, pitanje profila političkog sistema ostaje otvoreno. Malo ko iz sfere odlučivanja razume ili želi da javno prizna kako Makedonija nije zemlja s parlamentarnom demokratijom i zasnovana na građanskim principima, njena osnova *nisu* građani i njihove slobode i prava, već *prava etničkih zajednica*. To je u suštini hibridni model sa ugrađenim elementima konsocijalne demokratije – i to na nekonzistentan način.

OHRID

Jačanje mišića

KONKORDIJA

Makedonija, 31. mart – 15. decembar 2003.

Angažovano 400 vojnika iz 13 članica EU-a i 14 nečlanica

Komandant: Rajner Feist

Ova misija Evropske unije zamenila je pret-hodnu vojnu misiju NATO-a i umesto godinu dana – kako je prvobitno bilo planirano – trajala je 21 mesec. Njen cilj je, na zahtev makedonske vlade, bio produžetak doprinosa u uspostavljanju bezbednije situacije u zemlji i pomoć u primeni Ohridskog sporazuma iz avgusta 2001. Tim sporazumom, kasnije pretvorenim u ustavne promene, bila je zaustavljena albanska oružana pobuna iz proleća i leta te godine. Albanci su tada tražili adekvatniju zaštitu i političko predstavljanje.

EUPOL Proksima

Makedonija, inicijalni period od jedne godine, počev od 15. decembra 2003.

Angažovano 200 policajaca i civila iz više zemalja (EU i druge)

Društvene specifičnosti zemlje doprinose da se više potenciraju centrifugalni nego centripetalni aspekti konsocijalnog modela.

Makedonija ostaje slaba država, koja nije u stanju da pokaže stvarne rezultate ni u jednoj sferi, a najmanje na planu tzv. ljudske bezbednosti. Lepak koji elite drži zajedno jeste u privilegijama vlasti, uključujući mogućnosti za brzo bogaćenje. Zato je vladina koalicija zdušno odbila oštre navode iz ostavke premijera Kostova, nazvavši ga "privatnim licem", i tako pokušala da mu oduzme institucionalni kapacitet i da marginalizuje težinu izrečenih kritika. Ne ulazeći u dnevno-političke špekulacije, ipak je nemoguće ignorisati ono što je premijer izneo u javnost: neodgovornost ministara pred premijerom i njihova lojalnost partijskim šefovima; korupciju i nepotizam u vlasti; etno-političke "dilove" zbog navodne primene Ohridskog dogovora, a na štetu prioriteta koji proizlaze iz evropske agende, itd. Premijer koji je pretio da će dati ostavku u slučaju uspešnog referenduma dao je ostavku nakon što je referendum propao, ali je u ostavci potvrdio deo argumentacije onih koji su se zalagali za uspešan referendum. Trenutno, vlast čini sve da zaboravi (nepartijskog) premijera i održi idilu u koaliciji.

Izvan političke sfere dešavaju se mnoge stvari koje ukazuju na mogući novi konflikt, a kod već zabrinutih građana izaziva osećaj već viđenog. Nedavna pojava paravojnih formacija UČK u blizini Skoplja mnoge podseća na krizu oko sela Tanuševci u februaru 2001. Ponovo se radi o fantomskoj naoružanoj grupi, koja navodno nije vezana ni za jednu albansku partiju; sada DUI (kao nekada DPA) kaže da to nije državni problem, nego unutaralbanski sukob i da to neće destabilizovati zemlju ukoliko policija ne interveniše; ponovo su novinari i prolaznici na nišanu kalašnjikova; i ponovo vlada kaže da je stanje pod kontrolom, jer se radi o "manjim kriminalnim grupama". Činjenica je, međutim, da u određenim mestima – čak i na teritoriji glavnog grada – država nema

kontrolu, niti se usuđuje da interveniše plašeći se eskalacije (po novom zakonu o gradu Skoplju, naime, sela Kondovo i Rašče jesu deo glavnog grada).

Mir, bezbednost i demokratija u Makedoniji na pragu 2005. postali su elastične kategorije: akteri ih upotrebljavaju zavisno od potrebe. Više se ne postavlja pitanje (ne)postojanja nasilja, nego njegove legitimnosti: direktno nasilje se može začas inscenirati (u slučaju referenduma, lokalnih izbora i sl.), dok se ono drugo – kulturno nasilje – ovekovečava i slavi. A sve se to dešava u zemlji koja se, navodno, trudi da popuni upitnik i ispunio uslove za članstvo u EU-u.

Makedonija kao da uvek kasni za konfliktnim dešavanjima u ostalim krajevima bivše Jugoslavije, ali ne uspeva i da ih izbegne. Neke debate, kao ona o tome ko je više ljudi pobio u Drugom svetskom ratu, umesto kao uvertira konflikta, ovde se dešavaju u navodnom postkonfliktnom periodu. Pitanje identiteta tek predstoji, a uskoro će se uspostaviti vlast u opštinama koje su bile kreirane na osnovu etničkih kriterijuma i uz prekranje granica. Vladavina prava je više želja nego istina, a sve dok se u delovima države ne uspostave institucije pravne države, ekspanzija nezakonja i "privatizacije bezbednosti" imaće tendenciju širenja.

Međunarodna zajednica je odlučila da se 2005. otvori pitanje konačnog statusa Kosova, ali još nije izašla iz lavirinta statusa i standarda i *vice versa*. S obzirom na ono što se dešava, teško je razaznati po čemu se Makedonija *suštinski* razlikuje od Kosova kada je reč o standardima i statusu. Bez obzira na to što nije doveden u pitanje u međunarodnom kontekstu, *unutrašnji status (uređenje) Makedonije* je već dosta elastična kategorija (Makedonija, naime, već postaje federalna država, ali izgleda da njoj to nema ko da kaže), dok su standardi pitanje ne stvarnih parametara, nego političkih želja i interpretacija.

Autorka je profesor
Filozofskog fakulteta u Skoplju

PROMENA OZNAKA: SFOR POSTAJE EUFOR

Komandant: Jirgen Paul Šolc

Za razliku od prethodne Konkordije, čiji je karakter bio vojni, ovo je policijska misija. Njeni pripadnici raspoređeni su u sledećim makedonskim gradovima: Skoplje, Tetovo, Kumanovo, Gostivar i Ohrid. Misija ima nekoliko ciljeva: konsolidaciju vladavine prava i poretka, uključujući borbu protiv organizovanog kriminala; pomoć u reformi Ministarstva unutrašnjih poslova, uključujući i policiju; stvaranje granične policije, u okviru šire ambicije Evropske unije poznate pod nazivom "integrisano upravljanje granicama"; rad sa lokalnom policijom; policijska saradnja sa makedonskim susedima. U julu 2004. Mihail Salin je zamenio Sorena Jesena Petersena na mestu specijalnog predstavnika Evropske unije u Makedoniji i on je zadužen i za funkcionisanje Proksime.

EUPM u BiH

Bosna i Hercegovina, početak: 1. januar 2003, trajanje: tri godine

Angažovano 500 policajaca iz više od tri deset zemalja

Komandant: Kevin Karti, od 1. marta 2004. (prvi komandant: Sven Frederiksen)

Policijska misija Evropske unije u Bosni i Hercegovini došla je na mesto IPTF-a, tj. Međunarodnih policijskih snaga Ujedinjenih nacija, koje su u BiH bile raspoređene zajedno sa UNPROFOR-om i kasnije SFOR-om, nakon Dejtonskog mirovnog sporazuma iz 1995. godine.

Bosanski EUPOL vremenski prethodi makedonskoj Konkordiji, ali su obe misije vrlo slične. Osnovni zadatak EUPOL-a je pomoć u uspostavljanju vladavine prava, kroz osposobljavanje domaćih policijskih snaga, u skladu sa najboljom evropskom i međunarodnom praksom. Misija to čini tako što nadgleda, obučava i vrši inspeksijske poslove. Osim što je visoki međunarodni predstavnik u BiH, Lord Pedi Ešdaun je 2002. godine postao i specijalni predstavnik Evropske unije u BiH, i na osnovu toga ima vrhovnu kontrolu i nad ovom misijom.

ALTEA

Bosna i Hercegovina, početak: 2. decembar 2004.

Angažovano sedam hiljada vojnika

Komandant: Džon Reit

Dugoročni cilj misije je obezbeđivanje stabilne, održive, mirne i multietničke Bosne i Hercegovine, koja će sarađivati sa susedima i ostati nepovratno na putu ka članstvu u EU. Srednjoročni cilj je podrška napretku BiH ka Uniji kroz doprinos bezbednoj situaciji u zemlji, uz transfer nadležnosti domaćim institucijama. Kratkoročni cilj EUPOL-a je osiguravanje adekvatnog prelaska od NATO-vog SFOR-a ka EUFOR-u (Snage Evropske unije) u primeni Dejtonskog sporazuma i garantovanju bezbednosti u zemlji dok se ona približava evropskim strukturama. Altea se sprovodi na osnovu dogovora sa NATO-om, u okviru

tzv. Berlin plus aranžmana, a Evropska unija će, na osnovu toga koristiti sredstva i kapacitete NATO-a. Alijansa će, takođe, ostati vojno prisutna u BiH, ali u vrlo malom obimu.

EUDŽAST TEMIS

Gruzija, početak: 16. jul 2004, trajanje: 12 meseci

Angažovano deset međunarodnih civilnih stručnjaka, kojima pomaže lokalni tim

Rukovodilac: Silvija Panc

Ovo je bitno drugačija misija od novih načina angažovanja Evropske unije na Balkanu. Njen cilj je pomoć novoj demokratskoj vladi Gruzije u reformama pravnog i sudskog sistema. Inostrani stručnjaci su raspoređeni po odgovarajućim ministarstvima, gde zajedno sa lokalnim vladinim službenicima i stručnjacima rade na strategijama i primeni reformi koje bi trebalo da učvrste vladavinu prava. Posebna pažnja posvećuje se pomoći u krivičnom zakonodavstvu i sudskom sistemu, kao i borbi protiv korupcije. Rad misije nadgleda Heiki Talvitie, specijalni predstavnik Evropske unije za južni Kavkaz.

ARTEMIS

Demokratska Republika Kongo, misija trajala od 12. juna do 1. septembra 2003.

Komandant: francuski general Nevo

Ovo je bila prva vojna misija Evropske unije van evropskih granica, a Francuska je, u ime Unije, vodila celu operaciju, koja je bila odobrena i od strane Saveta bezbednosti Ujedinjenih nacija. Njen cilj je bio stabilizovanje bezbednosnih uslova i popravljavanje humanitarne situacije u Bunji (region Ituri u Kongu). Misija Artemis je poslednji u nizi napora Evropske unije da zaustavi sukobe u Kongu, u čemu je Unija bila angažovana od 1996. godine.

EUPOL KINŠASA

Kongo, započeće u januaru 2005. godine, trajeće 12 meseci

Biće angažovano oko 30 stručnjaka

Nakon vojne operacije Artemis, Evropska unija je odlučila da se odazove pozivu vlade Konga iz oktobra 2003. godine i da u istu zemlju pošalje i prvu policijsku misiju. Njen zadatak bio je uspostavljanje posebne ("integrisane") policijske jedinice koja treba da štiti državne institucije i da pojača organizaciju unutrašnje bezbednosti Konga. U decembru 2003. Politički i bezbednosni komitet Unije napravio je plan misije, koja će uspostaviti centar za obuku domaćih policajaca i nadgledati reformu policijske službe, naročito do parlamentarnih izbora koji treba da se održe u 2005.

Između integracije i dezintegracije

Ukoliko EU uspešno pristupi rešavanju ključnih pitanja na Balkanu, pokazaće da će sa takvim stvarima umeti da se nosi i u drugim delovima sveta: bezbednost i stabilnost Evrope su preduslov da Evropa doprinese bezbednosti i stabilnosti širom planete

PIŠE:
KARL BILT

U sledećoj, 2005. godini najverovatnije ćemo videti postepeno restrukturiranje međunarodnog prisustva na Balkanu. Ako su Ujedinjene nacije bile dominantna međunarodna organizacija u prvoj fazi raspada Jugoslavije, a NATO ključni akter druge faze, uloga Evropske unije će najverovatnije da poraste u trećoj fazi. Sve su ovo, naravno, promene u naglascima, jer će sve tri organizacije, kao i OEBS i Savet Evrope, nastaviti da igraju važne uloge.

Iako izgleda prirodno da EU postepeno preuzme vodeću ulogu u svim aspektima mirovnog procesa u Bosni i Hercegovini, ovo nije i opcija za Kosovo u bliskoj budućnosti. Zato će i NATO najverovatnije morati da i u narednim godinama zadrži odgovornost koju je preuzeo 1999. Pošto će konačan status Kosova biti na na dnevnom redu sledeće godine, to može podići tenziju u Pokrajini, što će onda obavezati Alijansu da poveća pažnju i resurse koje posvećuje Kosovu. U operacijama poput ove ponekad ima brzih ulazaka – ali nikada brzih izlazaka.

Kada je sastavljao novu Evropsku komisiju, njen predsednik Hoze Manuel Barozo je proširenje Unije i odgovornost za Zapadni Balkan dao zajedno finskom komesaru Oliju Renu. Ovaj ključni korak svedoči o tome da postoji kontinuitet između sadašnjih raznovrsnih napora Unije u regionu i procesa njenog proširenja. Štaviše, to bi trebalo da omogući koherentniju i kredibilniju politiku, koja bi trebalo da se shvati tako da vodi od sadašnje situacije do eventualnog članstva u EU-u.

Evropskoj uniji beznadežno nedostaje nova velika strategija proširenja. Do sada su

se, međutim, debate bavile mogućim budućim članstvom Turske. Sada izgleda logično da se započne diskusija u kojoj se proširenje sa Turskom i Zapadnim Balkanom tretira kao jedinstven proces u toku kojeg bi oko sto miliona ljudi eventualno mogli da postanu građani Evropske unije. Bilo bi, takođe, moguće završiti taj proces u toku jedne decenije, kako bi građani svih ovih zemalja mogli da učestvuju na izborima za Evropski parlament u junu 2014. godine. Pošto je to tačno sto godina posle ubistva prestolonaslednika Franca Ferdinanda u Sarajevu (ovaj događaj je bio povod za Prvi svetski rat), ovi izbori bi mogli da budu sasvim odgovarajući način da se obeleži jedan tragi-

MOSTAR

čan period istorije.

NATO će takođe igrati odlučujuću ulogu u ovom procesu, s obzirom na to da će zemlje jugoistočne Evrope po svojoj prilici biti u situaciji da se pridruže Alijansi pre nego što ispunе sve kriterijume za prijem u članstvo EU-a. Najveći napor će, dakle, biti usmereni na ubrzanje procesa integracije svih ovih zemalja u bezbednosne strukture NATO-a.

Bezbednost koja znači ulazak u NATO biće kritična u početku, kao deo procesa evropske integracije, kad se bude suočila sa mnogim izuzetnim ekonomskim problemima regiona.

Ovde opet vidimo borbu između snaga integracije i dezintegracije. Ekonomska i socijalna dezintegracija, kao posledica rata, sankcija i preuređenja granica, ozbiljno je ugrozila region. Kao rezultat, većina mladih ljudi ne vidi drugu alternativu nego da emigrira – ako može legalno, ako ne, onda ilegalno. Iskušenje da se, radi preživljavanja, upuste u kriminalne radnje uvek će biti jače ako nema legalnih, otvorenih načina za izdržavanje porodice i izgradnju budućnosti.

U okviru Pakta za stabilnost jugoistočne Evrope već je potpisana serija bilateralnih sporazuma o slobodnoj trgovini u regionu. Istovremeno, međutim, podignute su nove međusobne trgovinske barijere, naročito između Srbije i Crne Gore.

Sada je neophodna ofanziva, podstaknuta iz Brisela, za multilateralne aranžmane koji će omogućiti istinsku slobodnu trgovinu, i voditi ka carinskoj uniji, a onda ka konačnoj integraciji u zajedničko tržište EU-a. Takav potez bi, nesumnjivo, značio izvestan gubitak suverenosti za sve zemlje koje budu uključene, ali bi doprineo razvoju regionalnih suverenih struktura koje su očigledno toliko neophodne.

U proteklih petnaestak godina, otkako smo se uključili u rešavanje konflikta, stabilizaciju i izgradnju država na Balkanu, naučili smo mnogo toga.

Neke od tih lekcija mogli smo da savladamo i prethodnim boljim proučavanjem istorije ovog i drugih etnički mešovitih regiona, s nekim izazovima se prvi put susrela naša generacija. Ali, mnoge smo mogli da savladamo i primenjujući iskustva u rešavanju sukoba u drugim delovima sveta, sukoba koji sve dalje odvlače pažnju međunarodne zajednice dalje od jugoistočne Evrope.

Sigurno je da zadatak na Balkanu još nije završen. Ima još kritičnih problema koje treba rešiti, a ekonomski i socijalni izazovi su tek pred nama i – kako je pokazala erupcija nasilja na Kosovu u martu ove godine – nisu otklonjene sve tenzije. Ukoliko, međutim, uspešno pristupimo rešavanju ovih pitanja, pokazaćemo da ćemo s takvim stvarima umeti da se nosimo i u drugim delovima sveta. Bezbednost i stabilnost Evrope su preduslov da Evropa doprinese bezbednosti i stabilnosti širom planete.

Autor je bivši premijer Švedske i prvi visoki međunarodni predstavnik u BiH (1995–1997). Ovo je deo njegovog članka "Između integracije i dezintegracije", upravo objavljenog u časopisu "Nato Review", zimski broj iz ove godine

EU kao mirovni projekat

Umesto da Zapadni Balkan postane prostor na kome će se razvijati i proveravati vojna sposobnost Evropske unije, on bi mogao da posluži za rehabilitaciju EU-a kao mirovnog projekta

PIŠE:
DR RADMILA
NAKARADA

Tenzija između koncepcije Evropske unije kao mirovnog projekta (Kris Paten) ili kao vojne supersile u nastajanju (Johan Galting) prisutna je od samog njenog začetka. Do kraja hladnog rata izgledalo je kao da prva koncepcija ima prevagu. To se oglasilo u činjenici da se EZ/

EU opredelila da se primarno konstituiše kao civilna sila, čiji su glavni instrumenti za rešavanje sukoba ekonomske, političke i humanitarne prirode. Težište je stavljeno na sprečavanje sukoba razuđenom strategijom kojom bi se obuhvatili koreni sukoba, tj. rešavao problem ekstremnog siromaštva, izostanka ekonomskog razvoja, nedostatka demokratskih institucija, sprečavanje kršenja ljudskih i manjinskih prava. Strategija prevencije je istovremeno podrazumevala učešće, doprinos i odgovornost lokalnih aktera. Davanje prednosti složenom sprečavanju sukoba iskazivalo se, recimo, kroz pružanje obimne ekonomske i humanitarne pomoći afričkim zemljama, uravnotežen pristup stranama u sukobu na Bliskom istoku, spremnošću da se paralelno sa osudom terorizma ukaže na njegove socijalne/kulturne korene i da se on ne može iskoreniti vojnim putem, kao i sposobnošću EU-a da diplomatskim putem privoli Iran da privremeno oduzme od svog nuklearnog programa.

Sa završetkom hladnog rata, EU se postepeno opredeljuje da svoj civilni instrumentarij dopuni i vojnim, i da težište sa prevencije pomeri ka uspostavljanju i održavanju mira. Prome na se obrazlaže potrebom da se EU potvrdi kao značajan i odgovoran globalni akter, pojavom novih bezbednosnih izazova koji zahtevaju jačanje vojnih struktura Unije, kao i željom da se uspostavi veći stepen autonomije u odnosu na NATO i SAD, tj. da se umanjí asimetrija moći u sferi bezbednosti. Dva toka različitog ranga sudelovala su u podsticanju ovakve promene. Jedan se odnosi na dominantne karakteristike globalizacije – neoliberalizam i militarizam, koje očigledno utiču i na lik EU-a kao regionalne organizacije. Neoliberalizam ubrzano transfor-

miše njen socijaldemokratski lik, a militarizam potiskuje njenu strategiju prevencije. Odluka da stvori snage (čitaj: armiju) za brzo dejstvo (čitaj: intervencije) po celom svetu, govori da ona postaje “normalna” velesila.

Vojna pesnica Evrope

Međutim, glavni konkretan impuls ka redefinisavanju EU-a kao mirovnog projekta jeste njeno iskustvo u rešavanju sukoba na tlu bivše Jugoslavije. Napori EU-a su se završili fijkaskom i ona je u toku krize bila politički i vojno marginalizovana od strane SAD i NATO-a. Na osnovu tog iskustva EU je zaključila da koren njenog neuspeha leži u beskičmenoj politici, u činjenici da ne poseduje vlastitu vojnu pesnicu. Ona se stoga opredeljuje da svoje buduće autonomne akcije podupre stvaranjem uverljive vojne sile i spremnošću da je upotrebi nezavisno od NATO-a. Dramatični ratovi na tlu bivše Jugoslavije sadržavali su, međutim, mnoštvo drugih poruka i zahtevali od Unije kritičko preispitivanje sopstvenih nedoslednosti, ali i razvijanje sposobnosti dijagnoze i ranog upozorenja, primene “mekog”, civilnog tipa intervencionizma, domišljanja kako buduće članstvo u EU-u da se pretvori u opipljiv instrument preven-

cije sukoba u sadašnjosti. Umesto svega toga, EU se uputila ka stvaranju vlastite armije (sa rezervistima može da broji 250.000), ka transformaciji ekonomske-političke unije u vojni odbrambeni savez.

Kao što su ratovi na tlu bivše Jugoslavije poslužili revitalizaciji NATO-a, redefinisavanju njegove misije, tako i EU sada koristi isti prostor da jasnije iskleše lik svoje bezbednosne i odbrambene politike. Nakon završetka ratova, EU se “vraća na mesto zločina” i pokušava da pokaže da svojim vojnim misijama može presudno da utiče na stabilizaciju zapadno-balkanskog regiona. Vojna i policijska misija u Makedoniji, a naročito nedavno otpočela vojna misija u BiH treba da potvrde bezbednosni kredibilitet EU-a i da otvore put ka njenom angažovanju na tlu Kosmeta, ali i na drugim konfliktnim tačkama sveta, pre svega na Bliskom istoku, gde je EU posebno zainteresovana da uveća svoju ulogu i uticaj. Izazovi balkanskog regiona, po njenom sudu, opravdavaju vojno angažovanje, a u konačnom ishodu ono doprinosi evropeizaciji ovog prostora.

Nije, međutim, očigledno da je priroda bezbednosnih izazova takva da vojne misije predstavljaju najadekvatniji odgovor. Naime, iako teritorijalna dezintegracija, izgleda, nije okončana, niti su problem granica rešeni, opšte je mišljenje da su sukobi velikih razmera malo verovatni. Dominantni problemi ovog regiona su slabe države, krhke demokratske institucije, katastrofalne ekonomske krize i siromaštvo, korupcija i organizovan kriminal. Čini se da vojne misije mogu manje da doprinesu njihovom rešavanju nego veća ekonomska pomoć, izvesnija evropska perspektiva, dosledna primena načela međunarodnog prava i rezolucija UN-a.

Veliko je pitanje da li se razmeštanjem vojnih i policijskih misija EU-a na tlu Zapadnog

EU dobija snage za brzo reagovanje

Krajem novembra ministri odbrane zemalja članica Evropske unije odlučili su da EU formira 13 taktičkih grupa za brzo reagovanje, koje će biti angažovane u slučaju izbijanja krize bilo gde u svetu. Te borbene grupe koje će činiti po 1.500 vojnika, moći će da budu razmeštene u roku od najviše 15 dana. Francuska, Italija, Španija i Velika Britanija će formirati po jednu taktičku grupu. Sve zemlje članice EU odlučile su da učestvuju u najmanje jednoj od tih grupa, a zemlje kandidati za članstvo u EU će moći da im se pridruže. “Koncepcija taktičkih grupa komplementarna je snagama za brzo reagovanje NATO”, izjavio je ministar odbrane Holandije. EU će od sledeće godine raspolagati jednom stalnom taktičkom grupom, a od 2006. godine imaće dve takve grupe. Sve grupe biće potpuno operativne 2007. godine. Nakon toga, po dve od 13 taktičkih grupa biće u stanju povišene pripravnosti kako bi bile na raspolaganju EU u slučaju da zbog izbijanja jedne ili dve krize u svetu bude neophodno da se reaguje, kao što je to bio slučaj u leto prošle godine na severozapadu Konga. “Ove taktičke grupe se u prvom redu odnose na jačanje kapaciteta, pružajući EU značajne snage koje će moći da budu brzo razmeštene i sposobne da same vode operacije ili da to čine u prvobitnoj fazi većih operacija”, navodi se u saopštenju predsedavajućeg EU, Holandije.

Balkana ovaj prostor evropeizuje ili se EU militarizuje (deevropeizuje). Drugim rečima, da li se civilizacijska prednost koju je EU kao civilna sila imala nad tvrdim vojnim pristupom rešavanju sukoba, polako topi i to posredstvom Zapadnog Balkana?

Ne kao NATO

EU je dosad imala dve vojne misije na prostoru Zapadnog Balkana: "Konkordiju" u Makedoniji (2003) i "Alte", koja je upravo započela u Bosni i Hercegovini. U oba slučaja EU je nastupila kao zamena za NATO snage. To, pored ostalog, otvara i pitanje u kojoj meri je time unapred sužen okvir misiji EU-a, koliko je prostor njenih vlastitih novina ograničen? Doduše, Havijer Solana je izjavio prilikom dolaska misije EU-a u Bosnu da će ona svoj zadatak obavljati u istom duhu i sa istom efikasnošću kao NATO, očigledno smatrajući da pomenuti problem ne postoji. Međutim, u BiH, EUFOR je nasledio 70 odsto postojećih NATO trupa (pripadnici SFOR-a samo su promenili uniforme i oznake). Istovremeno je više stotina pripadni-

ka NATO-a ostalo u Sarajevu i Tuzli, i EUFOR će u okviru "Berlin plus aranžmana" saradivati sa njima. Pedi Ešdaun će delovati istovremeno kao visoki predstavnik međunarodne zajednice (čitaj: NATO) i EU-a. Nadalje, zadaci preostalih NATO pripadnika i EUFOR-a prepliću se kada je reč o hapšenju haških optuženika, što će nužno stvarati probleme i napetosti.

U Makedoniji vojna misija nije mogla da bude nešto više od "papirnog tigra" s obzirom na minimalni broj njenih pripadnika. Više je bilo pripadnika NATO-a koji su radili na reformi makedonske vojske u prilog Partnerstva za mir nego pripadnika "Konkordije". Misija je uspešno okončana najviše zahvaljujući povoljnom unutrašnjem toku. Za eventualne teške bezbednosne izazove EU je ionako računala na snage NATO-a.

Ako EU želi veći stepen autonomije i značajniju ulogu na globalnoj sceni, ona ne može postati replika NATO-a. Vojna moć SAD i NATO-a je nedostižna, pa prema tome EU svoju zavisnost samo potvrđuje ukoliko teži da premesti jaz koji ih deli. Put njene moći leži u drugom pravcu – u rehabilitaciji EU-a kao mirovnog pro-

jekta, kao civilne velesile. To zahteva koherenciju – reč koja ima ključno mesto u Evropskoj bezbednosnoj strategiji – između ciljeva i sredstava, dijagnoza, uvida i strategija. Ako se u Strategiji kaže da je jačanje UN-a evropski prioritet, zar to ne nalaže jačanje njenih sposobnosti prevencije, uspostavljanja i održavanje mira? Ali, dok UN nema sredstava i ljudstva, troškovi odbrane EU-a iznose 160 milijardi evra. Uzajamno snaženje UN-a i EU-a ojačalo bi multilateralizam na svetskoj sceni. Ako ista Strategija zaključuje da je ulaganje u razvoj i demokratiju najbolji način da se postigne bezbednost, zar to upravo ne nalaže jačanje civilnih kapaciteta EU-a? Umesto da Zapadni Balkan postane prostor na kome će se razvijati i proveravati vojna sposobnost Unije, on bi mogao da posluži za rehabilitaciju EU-a kao mirovnog projekta, za delegitimizaciju vojnog rešavanja sukoba. Karl Bilt je jednom izjavio da sudbina Evrope zavisi od Balkana. Danas je više nego očigledno da sudbina Balkana zavisi od doslednog i koherentnog razvoja EU-a kao mirovnog projekta.

Autorka je profesor na Fakultetu političkih nauka u Beogradu

EU i NATO: hronologija odnosa

2. decembar 2004: Operacijom "ALTEA", EU preuzima vojnu misiju od NATO-a u BiH.

19–25. novembar 2003: Prva NATO-EU vežba u upravljanju krizom, na osnovu tzv. Berlin plus aranžmana.

29. jul 2003: Zajednička strategija EU-a i NATO-a za Zapadni Balkan.

31. mart 2003: U Makedoniji umesto NATO operacije "Ujedinjena sloga", operacija Evropske unije "Konkordija".

17. mart 2003: Dogovor o više dokumenata o saradnji, tzv. Berlin plus paket.

14. mart 2003: Sporazum NATO-a i EU-a o bezbednosti informacija.

16. decembar 2002: Deklaracija dva partnera o "evropskoj bezbednosnoj i odbrambenoj politici" (ESDP).

21–22. novembar 2002: Na samitu u Pragu članice NATO-a izrazile spremnost da Uniji odobre pristup sredstvima i kapacitetima Alijanse, za akcije u kojima NATO nije vojno angažovan.

30. maj 2001: Prvi formalni susret ministara spoljnih poslova dveju organizacija, u Budimpešti.

24. januar 2001: Početak institucionalizovanih odnosa NATO-a i Evropske unije, uspostavljanjem zajedničkih sastanaka, između ostalih i ministara spoljnih poslova.

7. decembar 2000: Ugovorom iz Nice EU planira operativni razvoj ESDP-a kao nezavisne politike Unije.

19. septembar 2000: Severnoatlantski savet i privremeni Politički i bezbednosni komitet EU-a sreću se prvi put.

10. decembar 1999: Na samitu u Helsinkiju članice EU-a odlučuju da do 2003. oforme do 15 brigada, sa 50.000 do 60.000 vojnika, za tzv. petersburške zadatke (humanitarne, održavanje i uspostavljanje mira); EU takođe prvi put stvara Politički i bezbednosni komitet, kao i Vojni komitet, a i od Zapadnoevropske unije preuzima ulogu upravljanja krizama.

3–4. jun 1999: Evropski savet u Kelnu odlučuje da Uniji dâ potrebna sredstva i kapacitete da bi ona mogla da preuzme odgovornosti u bezbednosnoj i odbrambenoj politici.

23–25. april 1999: Na Vašingtonskom samitu NATO je rešio da razvije "Berlin plus aranžmane".

3–4. decembar: Britanija i Francuska u St. Malou potvrđuju spremnost za uspostavljanje "evropske bezbednosne i odbrambene politike" (ESDP).

2. oktobar 1997: U Amsterdamskom ugovoru EU-a uključeni tzv. petersburški zadaci. EU takođe potvrđuje ulogu Zapadnoevropske unije kao sastavnog dela razvoja EU-a i predviđa moguću integraciju Zapadnoevropske unije u EU.

3. jun 1996: Ministri spoljnih poslova članica NATO-a prvi put se slažu da izgrade "evropski bezbednosni i odbrambeni identitet" unutar Alijanse, s ciljem preraspodele uloga i odgovornosti između Evrope i Severne Amerike. Odlučuje se, takođe, i o povećanju vojnih sposobnosti EU-a, kao i o tome da NATO ustupi svoje kapacitete Zapadnoevropskoj uniji za operacije upravljanja krizama (od tada počinje da se upotrebljava termin "Berlin plus").

januar 1994: Na samitu u Briselu, NATO podržava koncepciju zajedničkih kombinovanih snaga, što omogućava uspostavljanje "posebnih ali ne i odvojenih" štabova za operacije koje će voditi Evropska unija.

februar 1992: Mاستrihtskim ugovorom EU zasniva međuvladinu "zajedničku spoljnu i bezbednosnu politiku", kao i "eventualno uspostavljanje zajedničke odbrambene politike".

E. F.

Romi kao turistička atrakcija

Turističke agencije iz Poljske organizuju razgledanje „tipično ciganskih naselja” u Slovačkoj, britanske novine pišu o „ciganskim palatama” u Rumuniji

Vest, koju su nedavno prenele i ovdašnje agencije, postidela je mnoge zagovornike „evropeizacije” Srbije po ugledu na druge bivše komunističke zemlje u tranziciji, novoprimljene članice Evropske unije: turističke agencije iz Poljske nude, u okviru jednodnevnih izleta u susednu Slovačku, kao posebnu atrakciju obilazak nehygieničkih naselja u kojima žive slovački Romi. Neke od njih otvoreno reklamiraju posetu „tipično ciganskim naseljima”, dok druge samo uzgred pominju da će klijenti, pored razgledanja zamka, videti i romske udžerice, gde će autobus stati kako bi turisti fotoaparata i kamerama mogli da zabeleže bedu slovačkih Roma.

Agencija Trip, iz poljskog zimskog turističkog centra Zakopane, nudi romsku sirotinju kao atrakciju i na svojim internet stranicama, a predstavnici kancelarije su za slovački dnevnik „SME” potvrdili da su za takve izlete veoma zainteresovani strani turisti, najviše Englezi.

A sad sledi još jedan neverovatan podatak: opunomoćenica slovačke vlade za romske zajednice Klara Orgonjikova, priznaje da joj se ne sviđa takva „komercijalizacija tuđe bede”, ali smatra da bi sve bilo u redu – ukoliko bi Romi prethodno dali svoj pristanak! „Ako gledaju na Rome kao na specifičnu zajednicu u Slovačkoj, možda to jeste turistički interesantno. Na primer, beduini u Egiptu su pristali da budu deo turističke atrakcije. Nude svoje proizvode i to je u redu. Ali kada strani turisti dođu da pogledaju naše Rome samo iz autobusa, a oni za to ne znaju i ništa svoje ne pokazuju, to nije u redu”, rekla je Orgonjikova.

Druga je stvar zašto bi stranci, recimo Englezi, uopšte bili zainteresovani za razgledanje romskih udžerica. Da bi se zgražavali nad tuđom bedom i prljavštinom? Da bi se uverili u sopstvenu nadmoć? Ili da bi proverili koliko su tačni napisi iz britanske štampe, kao oni iz „Dejli mirora”, „Sana” ili „London ivning standarda”, o „ciganskim palatama” koje Romi grade u inostranstvu od novca prikupljenog prosjačenjem u Ujedinjenom Kraljevstvu? Navodno, pišu ovi listovi, cele romske porodice stižu u London iz Rumunije, Slovačke i drugih istočnoevropskih zemalja kako bi „nasankale” domaćine i na nečastan način zgrnule bogatstvo od socijalne pomoći i milostinje „velikodušnih Engleza”, a onda od tih para kod kuće gradile „palate u mermeru i zlatu”.

Ovakvi članci upereni protiv Roma, ali i drugih pridošlica iz siromašnijih krajeva Evrope (među kojima su i izbeglice iz Bosne i sa Kosmeta) samo idu na ruku rasnoj netrpeljivosti koja je u poslednje vreme visoko podigla svoju ružnu glavu širom starog kontinenta. Zastrašujuće je, međutim, što se hajci protiv Roma, Jevreja (prisetimo se skorašnjih svastika iscrtanih po jevrejskim grobovima i sinagogama u mnogim delovima EU-a), Muslimana (ovih potonjih naročito posle terorističkog napada Al kaide na Njujork) i raznih „došljaka” u Britaniji, Nemačkoj, Francuskoj, Italiji... pridružuju i zemlje prema kojima je, do juče, Zapad imao isti takav odnos.

Naročito zabrinjava kad rasizam poprimi „institucionalizovan” oblik. U Slovačkoj se, recimo, nedavno dogodilo da je jedan policajac odbio da se rukuje sa romskom novinarkom, zahtevajući da mu ona prethodno pokaže uverenje da nema šugu ni žuticu. Uvređena žena je zatražila da rasista u uniformi bude kažnjen, ali je, umesto toga – šef policije u tom sreću podneo protiv nje tužbu, uzevši u zaštitu svog potčinjenog! Kad je afera procurela u medije, slovački ministar unutrašnjih poslova izvinio se novinarki i zatražio ostavku šefa policije, ali šteta je već bila učinjena.

Ni Evropska komisija za borbu protiv rasizma (koju je osnovao Savet Evrope) nije, nažalost, mogla da stane na put netoleranciji za koju smo mislili da će biti iskorenjena posle

holokausta u Drugom svetskom ratu, a naročito u otvorenim, demokratskim evropskim društvima trećeg milenijuma. Pored ostalog, i zato što države nisu dovoljno brze (ili voljne) da ozakone politiku koja će takve stvari predupediti i sankcionisati. Brisel je, doduše, jasno zatražio od nacionalnih parlamenata svih članica EU-a da usvoje nove zakone, ili izmene postojeće, kako bi se stalo na put rasnim i verskim predrasudama, ali je veći problem – te propise primeniti u praksi. Osim kad je reč o najočiglednijoj vrsti nasilja, često se na „blaže” oblike netrpeljivosti prema „drugima” (Romima, Jevrejima, „obojenima”, strancima iz siromašnijih krajeva Evrope...) gleda sa tolerancijom, čak izvesnom blagonaklonošću, kao da su u pitanju mali nesporezumi, nestašluci, a ne najuvredljiviji oblik kršenja ljudskih prava i ljudskog dostojanstva.

Brisel je nedavno pokrenuo dve inicijative za unapređenje položaja Roma i Jevreja u Evropi. Jedna od njih predlaže uvođenje funkcije evropskog komesara za ova pitanja, druga – osnivanje Evromediteranske fondacije za unapređenje interkulturalnog dijaloga. Zašto se pošlo baš od Roma i Jevreja? Prvi su „gladni i izolovani”, potonji „prezreni i ugroženi”, rekao je nedavno, tim povodom, predstavnik Evropskog jevrejskog kongresa.

A obe konstatacije mogu sasvim dobro da opišu i odnos prema ostalim manjinama.

Hronologija evrobalkanskih integracija

TURSKI PREMIER ERDOGAN

NOVEMBAR

22. novembar – Na drugom po redu godišnjem Forumu EU–Zapadni Balkan, održanom u Briselu, Evropska unija omogućila je učešće država Zapadnog Balkana u nekim programima Unije i potvrdila podršku njihovoj evropskoj perspektivi, koja će se i dalje zasnivati na individualnim rezultatima u dostizanju tzv. kriterijuma iz Kopenhagena, kao i na uslovima iz procesa stabilizacije i pridruživanja.

26. novembar – Makedonski predsednik Branko Crvenkovski predložio je za novog premijera Vladu Bučkovskog, dosadašnjeg ministra odbrane, umesto Harija Kostova koji je podneo ostavku 15. novembra.

DECEMBAR

2. decembar – U Sarajevu je obeležen završetak višegodišnje misije SFOR-a u BiH, na čije mesto dolaze vojne snage Evropske unije – EUFOR.

– Fond za otvoreno društvo i Beogradski centar za evropske integracije pokrenuli su u Beogradu inicijativu da se fondovi EU-a za jačanje ekonomske i socijalne kohezije učine dostupnim i zemljama Zapadnog Balkana. Nekoliko dana kasnije Rajnhard Pribe, direktor za Zapadni Balkan u Evropskoj komisiji, rekao je u Briselu da među članicama Unije ne postoji spremnost za tako nešto.

3. decembar – Lider Demokratskog saveza

Kosova dr Ibrahim Rugova po drugi put je, na konstitutivnoj sednici Skupštine Kosova, izabran za predsednika Kosova, uz podršku 76 od ukupno 108 prisutnih poslanika, u trećem krugu glasanja. Rugova je mandat premijera poverio Ramušu Haradinaju, lideru Alijanse za budućnost Kosova.

8. decembar – Nakon Bugarske, i Rumunija je, zatvorivši sva "poglavlja", završila pregovore o članstvu sa EU-om.

10. decembar – Predsednik SAD Džordž Buš potpisao je Zakon o pomoći inostranstvu, koji predviđa i pomoć Srbiji od 73,6 miliona dolara u budžetskoj 2005. godini. Srbija će dobiti tu pomoć ukoliko bude saradivala sa Haškim tribunalom, prekine pomoć Republici Srpskoj, kojom se narušava Dejtonski sporazum, te ako poboljša vladavinu zakona i zaštitu manjina. Pomoć Crnoj Gori biće 20 miliona, a Kosovu 75 miliona dolara.

14. decembar – Ministri članica EU-a i jedanaest država jugoistočne Evrope, uključujući Tursku, zaključili su u Atini ugovor o uspostavljanju jedinstvene zajednice za električnu energiju u regionu.

16. decembar – Visoki predstavnik međunarodne zajednice u BiH Pedi Ešdaun doneo je devet mera protiv institucija i pojedinaca iz Republike Srpske zbog nesaradnje sa Haškim tribunalom i izostanka prijema BiH u Partnerstvo za mir. Ešdaun je smenio devet funkcionera

ra RS, uglavnom iz policije, koji su pomagali skrivanje optuženih za ratne zločine, blokirao je bankovne račune šest lokalnih funkcionera RS, a takođe je zatražio ukidanje entitetskih ministarstava odbrane, kao i uvođenje jedinstvenog policijskog sistema u BiH. Ove mere izazvale su velike proteste u Republici Srpskoj, a više ministara podnelo je ostavke, tvrdeći da Ešdaun želi da ukinu RS, čija je egzistencija garantovana Dejtonskim sporazumom.

– Premijer Srbije Vojslav Koštunica izjavio je u Briselu da će puna saradnja s Haškim tribunalom biti sprovedena, što je uslov za izradu povoljne studije o izvodljivosti za integraciju Srbije i Crne Gore u EU. Koštunica je

posle razgovora s visokim predstavnikom EU Havijerom Solanom rekao i da se nada da će dotle biti rešen i drugi uslov za izradu studije na proleće – izbori za Skupštinu SCG.

16–17. decembar – Nakon što je prethodnog dana Evropski parlament predložio da EU sa Turskom počne pregovore o članstvu, Evropski savet je u Briselu zaključio da pregovori mogu da počnu 3. oktobra 2005, bez ikakvih garancija o konačnom prijemu Turske u Uniji. Turska će, takođe, morati u međuvremenu i da na neki način prizna Republiku Kipar. Lideri članica EU-a su takođe rešili da se sa Hrvatskom započnu pregovori o članstvu 17. marta 2005, ukoliko Hrvatska u potpunosti saraduje sa Haškim tribunalom. Savet je pozdravio završetak pregovora o članstvu sa Bugarskom i Rumunijom i najavio za april 2005. godine potpisivanje ugovora o pridruživanju sa ovim zemljama, kao i njihovo uključivanje u članstvo Unije 1. januara 2007.

21. decembar – Evropska unija i Srbija parafirale su u Briselu sporazum o razmeni tekstilnih proizvoda, kojim su sva ograničenja na izvoz srpskog tekstila u EU ukinuta.

– Predstavnici EU-a i Hrvatske potpisali su dodatni protokol kojim je završena ratifikacija hrvatskog sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju EU-u (iz 2001) i koji će, kako je takođe rešeno, stupiti na snagu 1. februara 2005.

Evropa u brojkama

Rezultati po zemljama

Poljska	78%
Litvanija	76%
Slovenija	75%
Slovačka	69%
Španija	67%
Češka	66%
Letonija	65%
Estonija	63%
Mađarska	63%
Grčka	62%
Italija	61%
Kipar *	61%
Malta	61%
Irska	54%
EU25	53%
Portugalija	51%
Belgija	50%
Holandija	50%
V. Britanija	50%
Finska	45%
Švedska	44%
Danska	43%
Francuska	39%
Luksemburg	38%
Nemačka	36%
Austrija	28%

*Severni Kipar (63%)

EU kandidati

Rumunija	76%
Bugarska	74%
Hrvatska	71%
Turska	62%

Ipak optimizam

Na kraju godine koja je, kao retko kad u Evropskoj uniji, bila bogata događajima (primanje deset novih članova, izbori za Evropski parlament, Ustav, izbor nove komisije...), povećano poverenje u Uniju i njenu ulogu u svetu, kao i snažna podrška njenom prvom ustavu – deluje stvarno kao veliko i neočekivano iznenađenje. Tako bar kaže poslednje istraživanje Eurobarometra. Evo njegovih najvažnijih zaključaka:

❖ Građani Unije su nešto optimističniji u vezi s budućnošću i srećniji svojom ličnom situacijom, ali je nezaposlenost najvažniji problem u svim zemljama.

❖ Više od polovine ispitanika smatra da je članstvo njihove države u EU-u “dobra stvar” (56 odsto, što je najbolji rezultat u poslednjih deset godina), dok samo 13 odsto njih ima suprotno mišljenje.

❖ Poverenje u Komisiju i Evropski parlament takođe je poraslo (52, odnosno 57 odsto).

❖ Suprotno mnogim predviđanjima, ideja Ustava Evropske unije i dalje osvaja sve više ljudi: sada je više od dve trećine njih za Ustav, a najveća podrška zabeležena je u Belgiji, Sloveniji, Nemačkoj, dok su skandinavske zemlje i Britanija najrezervisanije.

❖ Ni majsko proširenje sa 15 na 25 članica ne izgleda sada tako strašno kao pre nego što se desilo: prošlo je dobro, prema ovom istraživanju javnog mnjenja, tako da je nešto više od polovine građana (53 odsto) raspoloženo i za nova proširenja u budućnosti, a takvih je u deset novih zemalja čak 72 odsto.

❖ Razlika u proceni uloge EU-a i SAD u održavanju mira u svetu menja se i dalje u korist Unije: 61 odsto građana vidi EU, a 22 odsto SAD kao nosioce pozitivne uloge.

❖ Najzad, ubedljiva većina ispitanika takođe podržava ideju zajedničke bezbednosne i odbrambene politike (78 odsto), a nešto manje i ideju zajedničke spoljne politike (69 odsto).

Podržava dalje proširenje Evropske unije

Podržava zajedničku spoljnu i bezbednosnu politiku Evropske unije

Izvor: Eurobarometer

Rezultati po zemljama

Belgija	82%
Slovenija	81%
Nemačka	80%
Grčka	80%
Kipar *	78%
Poljska	78%
Slovačka	75%
Luksemburg	74%
Španija	73%
Italija	72%
Holandija	72%
Austrija	72%
Letonija	71%
Litvanija	71%
Estonija	70%
EU25	69%
Francuska	69%
Mađarska	69%
Irska	62%
Finska	61%
Danska	60%
Češka	59%
Portugalija	58%
Švedska	52%
Malta	50%
V. Britanija	47%

*Severni Kipar (55%)

EU kandidati

Rumunija	75%
Hrvatska	71%
Bugarska	69%
Turska	54%

Pojmovnik EU i evropskih integracija

Zajednička spoljna i bezbednosna politika ustanovljena je Mastrohtskim ugovorom (1992) kao viši stepen do tada postojeće evropske političke saradnje (1970) među državama članicama i kao tzv. drugi stub Evropske unije. Sve odluke iz oblasti zajedničke spoljne i bezbednosne politike donosi Savet EU-a (u većini slučajeva jednoglasno, a kada to nije slučaj, moguća je tzv. konstruktivna uzdržanost).

“Petersburški zadaci”: nazvani po mestu u Nemačkoj, obuhvataju opredeljenje Evropske unije da se angažuje u humanitarnim i akcijama spasavanja, kao i u održavanju i nametanju mira. Evropski savet u Helsinkiju odlučio je decembra 1999. godine da EU do 2003. godine formira do 15 brigada, sa 50.000 do 60.000 vojnika za ove svrhe.

“Berlin plus aranžmani”: naziv nose po sastanku ministara spoljnih poslova NATO-a iz 1996. godine, u glavnom gradu Nemačke, na kojem je doneta odluka o stvaranju tzv. evropskog bezbednosnog i odbrambenog identiteta. Aranžmanima se izbegava dupliranje kapaciteta EU-a i NATO-a, omogućava da Unija koristi sredstva i kapacitete NATO-a u posebnim operacijama koje bi vodila bez Alijanse, i obezbeđuje njihova puna saradnja.

Politički i bezbednosni komitet: telo, u okviru Saveta EU-a, sastavljeno od predstavnika država članica Unije, odgovorno za političku kontrolu i strateško vođstvo u tzv. operacijama upravljanja krizama. Naslednik je Političkog komiteta, a u radu mu pomažu Komitet za civilne aspekte upravljanja krizama i Vojni komitet.

“Bonska ovlašćenja”: pravo visokog predstavnika međunarodne zajednice u Bosni i Hercegovini da poništava odluke svih institucija u BiH i njenim entitetima, kao i da smenjuje funkcionere u ovoj zemlji; naziv dolazi od nemačkog grada u kojem je Savet za uspostavljanje mira ustanovio ova izuzetno velika ovlašćenja za visokog predstavnika, koja nisu bila originalno predviđena Dejtonskim mirovnim sporazumom.

Evropa na mreži

Počemo odmah sa konkurencijom “Evropskom forumu”: veoma dobre analize o bezbednosti na Balkanu i ulozi Evropske unije i NATO-a naći ćete u nedavno izašlom zimskom broju časopisa “NATO Review” (<http://www.nato.int/docu/review/2004/issue4/english/main.htm>), odakle vam i prenosimo članak Karla Bilta.

O samim osnovama evropske bezbednosne i spoljne politike možete se obavestiti na: http://www.europa.eu.int/pol/cfsp/index_en.htm. Sa ove internet strane možete da idete u raznim pravcima, tražeći činjenice, objasnjenja, dokumente na ovu temu.

Da bi se shvatilo kako se ideja o zajedničkoj politici u ovoj oblasti teško pribijala kroz ljubomorno čuvano suvereno pravo svake članice Unije na spoljnu politiku, a naročito na bezbednost i odbranu, nije loše pogledati kako je ranije (sve do 1987) izgledala “evropska politička saradnja” – prethodnica sadašnje politike: <http://www.europa.eu.int/scadplus/leg/en/lvb/r00001.htm>.

Specijalni predstavnik Unije za ovu oblast, i naš dobar poznanik i čest gost, Havijer Solana, ima sopstvenu veb stranicu. Proverite šta ima da vam objasni i poruči na: http://ue.eu.int/cms3_applications/applications/solana/index.asp?lang=EN&cmsid=246

Za ozbiljnije čitanje kao poručen dođe sajt Instituta za bezbednosne studije Evropske unije, inače smešten u Parizu, nedaleko od naše ambasade (međusobni uticaji ovih komšija dosad nisu primećeni): <http://www.iss-eu.org>. Od mnoštva knjiga i analiza našim čitaocima će verovatno najzanimljivija biti jedna od poslednjih publikacija, koja se, kao i ranije, može besplatno “skinuti”: reč je o knjizi *Zapadni Balkan – idemo dalje*, sa priložima najboljih balkanskih i evropskih autora

Podjednako aktuelna za nas može biti i analiza iste autorke o “propalim” ili “slabim” državama (<http://www.iss-eu.org/new/analysis/analy099.pdf>), iza koje formule se mogu prepoznati građani zemalja sa više kontinenta, ali i mi – “Zapadnobalkanci”.

A dok mi tek sada, posle nedavnih sankcija prema Republici Srpskoj, otkrivamo gotovo neograničenu moć visokog predstavnika međunarodne zajednice u BiH, drugi – i to ne Bosanci – ta tzv. “bonska ovlašćenja” su žestoko kritikovali pre godinu i po dana. Pogledajte tekst Geralda Knausa i Feliksa Martina (na bosanskom/hrvatskom/srpskom, kako se tamo kaže) “Mukotrni posao evropskog radže”: http://www.esiweb.org/pdf/esi_europeanraj_article_id_1.pdf, kao i reakcije na ovaj mnogo čitan i debatovan članak.

Radna grupa za političko obrazovanje
AG Breitenbildung

Beogradski centar za evropske integracije (BeCEI) okuplja domaće i strane stručnjake koji se bave istraživanjima, obrazovanjem i izdavaštvom u oblasti političkih, bezbednosnih i ekonomskih reformi, neophodnih za evropske integracije naše zemlje.

e-mail: info@becei.org, **web:** <http://www.becei.org>

Kontakt: dr Jovan Teokarević, direktor

Fondacija “Friedrich Ebert” je institucija koja daje doprinos razvoju pluralizma, pravne države, socijalne pravde i nenasilnom rešavanju konflikata u državi i društvu. Transformacija društva i razvoj demokratije, unutrašnji i spoljni procesi integracije Srbije, pravne, ekonomske i socijalne reforme oblasti su delovanja beogradske kancelarije ove Fondacije.

e-mail: fes.bgd@fes.org.yu, **web:** www.fes.org.yu

Kontakt: Dr Heinrich Sassenfeld, koordinator projekta za Srbiju i Crnu Goru

Mesečnik “Evropski forum” je izdanje **Beogradskog centra za evropske integracije** i redovni je dodatak nedeljnika “Vreme”.

Osnovale su ga u januaru 2003. godine tri nevladine organizacije: Pax Christi Holandija, BeCEI i Centar za razvoj Srbije.

Urednici: Aleksandra Mijalković i dr Jovan Teokarević

Adresa: Vitanovačka 23, 11000 Beograd, Srbija i Crna Gora

Tel/fax: 011-24-64-180, **e-mail:** info@becei.org, www.becei.org

Ovaj broj je objavljen u saradnji sa Fondacijom “Friedrich Ebert” i uz finansijsku pomoć Radne grupe za političko obrazovanje AG Breitenbildung

Štampa: Rotografika, Subotica